

Význam trvalého bydliště ke dni 31. 12. 2008 pro důchodové nároky podle česko-ruské smlouvy o sociálním zabezpečení

Trvalé bydliště pojištěnce ke dni 31. 12. 2008 je pro posouzení podmínek nároku na důchod podle mezinárodní (bilaterální) smlouvy mezi ČR a Ruskou federací o sociálním zabezpečení (dále jen „Smlouva“) zcela **zásadním kritériem**. Podle trvalého bydliště se určuje, který ze smluvních států má vzít v úvahu veškeré doby pojištění (zaměstnání) získané pojištěncem v ČR a v RF v období před 1. 1. 2009 a v případě splnění dalších podmínek nároku stanovených vnitrostátními právními předpisy a Smlouvou za ně přiznat a vyplácet důchod. Kritérium je **uvedeno v článku 30 odst. 3 Smlouvy**, podle něhož **doby pojištění získané do 31. 12. 2008 podle právních předpisů jedné ze smluvních stran vezme v úvahu ta smluvní strana, na jejímž území měla osoba k tomuto dni trvalé bydliště**.

Měl-li pojištěnec k 31. 12. 2008 trvalé bydliště v ČR, budou v souladu s čl. 30 odst. 3 Smlouvy veškeré doby pojištění (zaměstnání) získané před tímto datem podle ruských právních předpisů považovány za české doby pojištění (pokud za ně již nebyl přiznán ruský důchod) a naopak, měl-li žadatel k 31. 12. 2008 trvalé bydliště v Rusku, budou veškeré doby pojištění (zaměstnání) získané před tímto datem podle českých právních předpisů považovány za ruské doby pojištění a ruská strana bude příslušná za ně přiznat a vyplácet důchod.

Trvalé bydliště se určuje podle pravidel uvedených v článku 13 Ujednání, které bylo sjednáno mezi MPSV ČR a MPSO RF k provádění Smlouvy (dále jen „Ujednání“). Toto ustanovení zakládá vyvratitelnou domněnku, podle níž se má za to, že pojištěnec ke dni 31. 12. 2008 trvale bydlel na území toho smluvního státu, jehož byl k uvedenému dni občanem. To však neplatí, pokud předloží doklad potvrzující trvalé bydliště na území druhého smluvního státu a zároveň doklad, že byl odhlášen ke dni 31. 12. 2008 z evidence na území smluvního státu, jehož byl k uvedenému dni občanem.

Jestliže tedy nedošlo k odhlášení z evidence na území státu občanství, tj. pojištěnec byl hlášen k trvalému pobytu ke dni 31. 12. 2008 v obou smluvních státech, je třeba vycházet z toho, že trvalé bydliště pojištěnce bylo na území státu, jehož byl ke dni 31. 12. 2008 státním občanem.

Podle článku 13 Ujednání se **trvalé bydliště a odhlášení z evidence na území smluvních stran posuzuje na základě dokladů a v souladu s postupem stanoveným právními předpisy příslušné smluvní strany**. Dokladem o trvalém bydlišti v ČR se zde rozumí doklad prokazující povolení k trvalému pobytu. Odhlášení z trvalého pobytu v RF se posuzuje na základě dokladu, který byl vydán příslušným orgánem RF, případně zastupitelským úřadem RF v ČR nebo konzulátem RF v ČR. Jeho přesná forma není stanovena, mělo by však jít o takový doklad, z něhož je patrné, že pojištěnec - ruský občan k 31. 12. 2008 již nebyl v RF veden jako osoba s trvalým pobytem, resp. byl k tomuto datu nebo před tímto datem odhlášen z evidence osob s trvalým pobytem v RF. V praxi se ČSSZ nejčastěji setkává s potvrzením Velvyslanectví RF v ČR nebo ruských konzulátů v Karlových Varech a v Brně, méně často též s potvrzením o odhlášení z trvalého pobytu vystaveným místním úřadem přímo v RF nebo se záznamem o odhlášení z trvalého pobytu v RF ve formě razítka v cestovním pasu RF. **Doložení těchto skutečností je však vždy na účastníku řízení** (srov. dikci čl. 13 odst. 1 Ujednání „*Pro účely provádění Smlouvy se má za to, že pracovníci a jejich rodinní příslušníci trvale bydlí na území smluvních stran své státní příslušnosti, nepředloží-li doklady potvrzující trvalé bydliště na území druhé smluvní strany a odhlášení z evidence na území smluvní strany své příslušnosti*“).

Pro provádění Smlouvy a jeho Ujednání byly dohodnuty mezi ČSSZ a jeho ruským protějškem – Penzijním fondem RF bilaterální česko-ruské formuláře. Pro řízení o důchodových nárocích podle Smlouvy jsou to zejména formuláře žádostí o důchod, potvrzení o dobách pojištění a formulář pro vzájemnou komunikaci mezi nositeli pojištění. K nim se připojují doklady, kterými účastník řízení prokazuje své nároky, včetně dokladů o státním občanství a trvalém bydlišti. **V rámci (mezistátního) důchodového řízení ČSSZ nekomunikuje s jinými orgány RF, než jsou orgány uvedené v Ujednání** (jeho čl. 2 definuje styčná místa, čl. 5 určuje orgány vystavující formulář o době pojištění, které pojištěnec v daném smluvním státě získal a čl. 10 stanoví orgány, kterým se posílá žádost o důchod spolu s dalšími doklady potřebnými k posouzení nároku na důchod); **na ruské straně je tímto**

orgánem vždy Penzijní fond RF a jeho regionální pobočky. Komunikovat s jinými orgány RF (např. s ministerstvem vnitra RF, ministerstvem zahraniční věcí RF či s místními úřady) není ČSSZ v zásadě oprávněna, a to ani ve věci trvalého pobytu pojištěnce na území RF.

K provádění Smlouvy vypracoval odbor 31 (odd. 313) metodický pokyn, který věcně příslušné útvary ČSSZ seznamuje s nároky vyplývajícími ze Smlouvy a Ujednání a upravuje jejich postupy při provádění těchto smluvních dokumentů – viz MP vrchního ředitele úseku sociálního pojištění ČSSZ č. 6/2014.

Doplňující informace:

Mezinárodní smlouva o sociálním zabezpečení, uzavřená mezi Českou republikou a Ruskou federací dne 8. 12. 2011, publikovaná pod č. 57/2014 Sb. m. s., vstoupila v platnost dne 1. 11. 2014 po téměř 6 letech tzv. bezesmluvního stavu, který mezi oběma státy trval od výpovědi bývalé smluvní úpravy – Dohody mezi Československou republikou a Svazem sovětských socialistických republik o sociálním zabezpečení (publikované pod č. 116/1960 Sb.).

Dohoda ČSR-SSSR představovala smluvní dokument tzv. teritoriálního typu, který vycházel ze zásady, že dávky důchodového pojištění přiznával vždy stát trvalého pobytu žadatele a rozhodl při tom, kromě vlastních dob zaměstnání (pojištění) i doby zaměstnání získané ve druhém smluvním státě. Náklady na tyto dávky tedy nesl stát trvalého pobytu osoby, a to bez jakékoli náhrady od druhého smluvního státu a bez ohledu na to, že osoba do jeho systému sociálního zabezpečení nepřispívala vůbec, anebo pouze v omezeném rozsahu. Z důvodu nevýhodnosti Dohody pro ČR (migrace mezi smluvními státy byla prakticky od počátku jednosměrná, tj. ze SSSR, resp. z RF do ČSR, resp. do ČR) a rovněž určité liknavosti ruské strany při jednání o nové smluvní úpravě ČR dřívější Dohodu v roce 2008 vypověděla (Dohoda přestala platit k 31. 12. 2008).

Nová smluvní úprava vychází ze standardního principu proporcionality (s výjimkou teritoriálního prvku stanoveného ve výše uvedeném čl. 30 odst. 3, který se časově vztahuje k ukončení dřívější Dohody, tj. k 31. 12. 2008) a plně respektuje mezinárodně uznávané principy koordinace sociálního zabezpečení (rovnost nakládání s osobami krytými Smlouvou, aplikace jednoho zákonodárství, sčítání dob pojištění pro získání nároku na dávky a výplata dávek do druhého smluvního státu).

Osobní rozsah Smlouvy je omezen na státní příslušníky smluvních stran, tj. občany ČR a RF (a na jejich rodinné příslušníky a pozůstalé). To znamená, že nárok na důchod za použití Smlouvy je podmíněn českým nebo ruským občanstvím.

7. 12. 2020
Odd. 313